

argued for the purpose of neutralizing representatives of the fifth column of the aggressor country and reducing internal threats from this category of persons. Approaches to organizing the process of documenting the activities of collaborators and the facts of their illegal activities are proposed.

Practical examples and positive experience of documenting persons and facts regarding the specified crime and the formation of an alternative state database with such information, which are formed (added) by members of the public, are given. The facts of the creation of specialized chatbots by state bodies and public representatives regarding the identification of persons with signs of collaborative activity are noted.

Proposals are made regarding the use of prerequisites for intensifying the documentation of collaborators and the facts of their activities during wartime in order to prevent the destruction of the evidence base in the information space (social networks) and the creation of an agent network in the de-occupied territories of Ukraine in the interests of the aggressor country.

Keywords: *collaborator, collaborationism, treason, documenting collaborative activities, public representatives, chatbot, database.*

УДК 340.12:327.39

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-58-65

Денис ЧИЖОВ[©]

кандидат юридичних наук

(Національна академія внутрішніх справ,
м. Київ, Україна)

СУДОВО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ СТОСОВНО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Статтю присвячено проблемам доктринального обґрунтування та практичного закріплення стандартів державної політики в Україні щодо забезпечення прав та свобод людини у сфері національної безпеки. Мета статті – аналіз сучасної судово-правової політики стосовно забезпечення прав та свобод людини у сфері національної безпеки в Україні. Розкрито природу походження зобов'язань держави щодо дотримання прав та свобод людини. Визначено сутність співвідношення примату громадянських прав та суспільних інтересів у сфері національної безпеки. Досліджено зміст обмеження громадянських прав у сфері національної безпеки під час досягнення державою безпекових умов розвитку. Встановлено взаємозв'язок між обмеженням прав та свобод людини і безпековими гарантіями, що встановлює держава щодо своїх громадян.

Ключові слова: *громадянські права, національна безпека, права і свободи людини, судовий захист, державна політика.*

Постановка проблеми. Державна політика у сфері національної безпеки в умовах протистояння України військовій агресії з боку російської федерації не лише набуває актуальності, а стає першочерговою цариною докладання державно-владних зусиль. Одним із елементів цієї політики є забезпечення прав та свобод людини навіть в умовах воєнного стану. Україна взяла на себе зобов'язання із дотримання та недопущення зменшення обсягу громадянських прав та свобод людини, і ці зобов'язання не можуть зменшуватися у своєму обсязі у сфері національної безпеки. Водночас варто зауважити, що сфера національної безпеки є пріоритетною для формування державної політики України, особливо під час воєнного стану, і це абсолютно об'єктивно створює передумови для певної диверсифікації в підходах держави до забезпечення демократичних прав і свобод громадян. На рівні держави відбувається формування державної стратегії у сфері національної безпеки, оскільки обов'язок гарантування прав та свобод людини і громадянина є міжнародно-правовим обов'язком, а комплекс указаних прав визначений на міжнародному рівні. Ступінь його дотримання та впровадження на національному рівні демонструє реальний стан демократизації суспільно-політичних процесів, а тому це питання набуває особливої актуальності з

© Д. Чижов, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4843-0670>

denys_chyzhov@ukr.net

урахуванням сучасних реалій ведення війни та післявоєнної відбудови України. Окрім того, окремий напрям дослідження в цій царині пов'язаний із правозастосовною практикою судів у контексті реалізації державних гарантій захисту громадянських прав. Питання постає в пошуку максимального балансу між дотриманням прав людини й одночасним недопущенням зменшення рівня захисту національної безпеки.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми.

Проблематика дотримання прав та свобод людини у сфері національної безпеки набула суттєвого закріплення в працях таких вчених, як В. Антонов, К. Бабенко, І. Бакірова, Л. Горбунова, С. Ківалов, В. Копанчук, В. Крижановський, М. Криштанович, Я. Пушак, Г. Ситник, В. Тацій, М. Флейчук, В. Франчук та ін.

Водночас існує потреба в продовженні розвитку концепту громадянських прав та їх гарантування в умовах активного забезпечення національної безпеки, зокрема під час введення воєнного стану.

Мета статті – аналіз сучасної судово-правової політики стосовно забезпечення прав та свобод людини у сфері національної безпеки в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сучасний комплекс громадянських прав та свобод постійно розвивається, доповнюючись новими правами та гарантіями держави щодо їх дотримання. Це пов'язано із появою нових форм суспільних відносин, соціально-економічним розвитком держави, а також із еволюцією громадянського суспільства та розширенням можливостей для управління державними справами. Держава гарантує певний обсяг прав та свобод, закріплюючи їх у Конституції України, а також шляхом постійного розроблення засад державної політики в різних сферах суспільного буття. Отже, мінімальний обсяг, який визначається на рівні конституційно-правового регулювання, традиційно розширюється за рахунок галузевого законодавства та різних стратегій розвитку держави. Але існують і певні обмеження прав і свобод людини і громадянина, а точніше ті межі чи індикатори, які сигналізують про необхідність скорочення доступу суспільства до громадянських свобод.

Як це питання узгоджується із міжнародним обов'язком держави неухильно дотримуватися міжнародно-правових стандартів, зокрема Європейської Конвенції про захист прав і основоположних свобод (далі – Конвенція), і чи дійсно існують випадки, коли дотримання прав та свобод людини поступається своєю пріоритетністю з позиції держави іншим імперативним детермінантам правового регулювання?

На це питання намагається відповісти Л. Горбунова, яка не лише в ролі дослідника, але і як заступник Міністра юстиції України сформулювала тезу про те, що «Конвенція є основою для подальшої законодавчої та іншої нормотворчої діяльності, її норми мають особливе пріоритетне значення у правовій системі України. Закони, що приймаються з метою конкретизації прав і свобод, не можуть обмежувати останні у їх змісті і мають перебувати в повній відповідності зі змістом прав і свобод, гарантованих Конвенцією, відповідати міжнародно-правовим стандартам та інтересам суверенної України» [4]. Нас цікавить остання частина цитованої тези – про відповідність інтересам України того обсягу прав та свобод, які гарантуються Конвенцією, закріплюються на законодавчому рівні й забезпечуються в правовій системі України.

Приклади таких інтересів держави, які можуть формувати уявлення про суперечливість обсягу прав та свобод, закріплених у Конвенції, наводить у своїх дослідженнях Д. Жалімас. Так дослідник демонструє межу між правом людини на інформацію та свободу совісті чи поглядів і недопущення інформаційного тиску, небажаного для національних інтересів держави. Зокрема йдеться про обмеження права особи на інформацію, коли таке право межує із протиправним впливом іншої держави на інформаційну незалежність держави, що захищає права громадян [5, с. 83-84]. Але дослідник наголошує, що таке обмеження громадянських прав не може трактуватися як порушення положень Конвенції, оскільки відповідає принципам державності та самостійності, недопущення зовнішнього впливу.

Однак, як зазначає К. Бабенко, визначаючи права людини як об'єкт конституційного захисту, законодавство перетворює їх на органічну складову конституційного розвитку. Тому неможливо уявити таку конституцію або такий конституційний лад, у якому б ігнорувались права людини [2, с. 25-27]. Для цього, на думку І. Бакірової, держава створює низку юридичних гарантій, тобто «надання державою формальної (юридичної) загальнообов'язковості тим умовам, які необхідні для того, щоб кожна людина могла скористатися своїми конституційними правами і

свободами». Метою юридичних гарантій є реальне забезпечення правовими засобами максимального здійснення, охорони й захисту конституційних прав і свобод громадян [3]. У контексті нашого дослідження викликає інтерес положення ст. 55 Конституції України, де як одна з юридичних гарантій проголошене право судового захисту порушених прав і свобод людини [7]. Як зазначено в Рішенні Конституційного Суду України у справі № 1-22/2001 від 30.05.2001 року, Конституція України закріпила принцип відповідальності держави перед людиною за свою діяльність, який проявляється передусім у конституційному визначенні обов'язків держави. Така відповідальність не зводиться лише до політичної чи моральної відповідальності публічної влади перед суспільством, а має певні ознаки юридичної відповідальності як застосування заходів публічно-правового характеру до держави та її органів за невиконання чи неналежне виконання своїх обов'язків [17]. Але водночас варто звернути увагу, що так само на конституційному рівні держава закріплює, що «конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень» [7]. Такі обмеження, зафіксовані в ст. 63 Конституції України, застосовуються лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я й моральності населення або захисту прав і свобод інших людей, а також національної безпеки.

Отже, Конституція України одночасно проголошує найбільшою цінністю української держави права і свободи людини і громадянина та недопустимість зменшення їхнього обсягу, а також закріплює можливість скорочення обсягу демократичних прав на користь інтересів національної безпеки, громадського порядку, суспільної необхідності. Це не означає, що Конституція є недемократичною, а зменшення обсягу прав може бути спекулятивним. Справа в тому, що забезпечення національної безпеки та підтримка громадського порядку виступають детермінантами безпекових прав громадян. Дійсно, такий стан національної безпеки, за якого громадяни можуть вільно розвиватися та відстоювати власні інтереси, є бажаним для всього суспільства, а тому він має забезпечуватись державою. Така ж ситуація із громадським порядком, який виступає бажаним станом суспільного розвитку, за якого в умовах безпечного існування в максимальному обсязі реалізуються всі інші права та демократичні свободи. Така ситуація дає нам підстави стверджувати, що стани національної безпеки та громадського правопорядку виступають не одностороннім прагненням держави, а загальносуспільним запитом, загальним благом, яке має досягатися та реалізовуватись. Тому, говорячи про обмеження громадянських прав і свобод з огляду на інтереси національної безпеки, ми розуміємо, що в цьому випадку суспільний інтерес виступає приматом щодо інтересу індивідуального. Громадянські права обмежуються не щодо одного громадянина, а стосовно соціуму в цілому, але винятково на користь цього ж соціуму.

Державна політика в цьому аспекті має спрямовуватись на створення таких умов національної безпеки, за яких якщо і відбувається скорочення обсягу громадянських прав, то воно є обґрунтованим, однаковим для всіх громадян та застосовується винятково задля досягнення заздалегідь визначеного бажаного стану критеріїв безпекового стану.

Варто звернути увагу одразу на декілька важливих аспектів формування та реалізації державної безпекової політики й місця в ній системи забезпечення громадянських прав та свобод. По-перше, варто розуміти, що «система забезпечення національної безпеки – це організована державою сукупність суб'єктів: державних органів, громадських організацій, посадових осіб та окремих громадян, об'єднаних цілями та завданнями щодо захисту національних інтересів, що здійснюють узгоджену діяльність у межах законодавства України» [1, с. 536-540]. Так В. Антонов розуміє сутність державної політики у сфері забезпечення національної безпеки й виокремлює в ній такий елемент, як неухильне дотримання громадянських прав та свобод. На думку вченого, це сукупність органів держави, які гарантують дотримання громадянських прав в умовах задоволення потреб національної безпеки. Тобто дослідник підтверджує первинність інтересів національної безпеки над інтересами громадянина.

На думку В. Копанчука, така ситуація пояснюється тим, що громадянин та суспільство в цілому зацікавлені в тому, щоб існувати в умовах безпеки, які дають змогу протидіяти перманентним зовнішнім умовам та чинникам, що на сучасному етапі

розвитку державності панують у геополітичному просторі: «Стійка тенденція до силового розв'язання конфліктних ситуацій; застосування технологій гібридних війн для досягнення геостратегічних результатів у сфері громадської безпеки; політична розрізненість еліт держави; збереження високого рівня корупції, який у поєднанні з неефективністю судової системи становить загрозу національній безпеці; суперечливість та агресивний антагонізм цінностей різних суспільств, що спричиняють конфлікти, зокрема збройні» [8]. Громадяни не можуть розрізнено чи поодиноці протистояти вказаним чинникам і загрозам, а тому потребують захисту держави та її гарантій щодо створення безпечних умов суспільного розвитку. Тому такі умови є вихідними, зокрема і для забезпечення повноти громадянських прав. А все це в сукупності пояснює, чому саме держава на конституційному рівні встановлює можливість обмеження прав людини в інтересах національної безпеки.

Системний аналіз законодавства у сфері забезпечення національної безпеки також демонструє примат цих інтересів держави над приматом максимально широкого дотримання громадянських прав та свобод. І знову ж таки це пояснюється тим, що держава може в повному обсязі виконувати власні зобов'язання щодо забезпечення вільного розвитку особистості та гарантування дотримання прав і свобод лише в стані, коли суверенітет держави не обмежується та немає перешкод для його реалізації, тобто в умовах стабільного розвитку, за відсутності особливих умов діяльності правового режиму на території держави. Йдеться про відсутність правового режиму надзвичайного чи воєнного стану. Спираючись на положення Законів України «Про національну безпеку України» [12], «Про оборону України» [14], «Про правовий режим воєнного стану» [15], «Про правовий режим надзвичайного стану» [16], можемо сформулювати низку висновків щодо дотримання громадянських прав та свобод в умовах забезпечення інтересів національної безпеки:

по-перше, інтереси національної безпеки розкриваються через необхідність забезпечення всебічного та вільного розвитку суспільства, створення для громадян держави відповідних безпечних умов, у яких забезпечуватимуться їхні громадянські права;

по-друге, обмеження прав та свобод громадян можливі, якщо це або безпосередньо пов'язане зі спеціальним законодавством, або таке обмеження напряму сприяє збереженню життя та здоров'я громадян чи збереженню територіальної цілісності й суверенітету держави;

по-третє, держава мінімізує дискретність повноважень органів державної влади та посадових осіб, зокрема військових, у контексті зменшення чи обмеження прав і свобод громадян. Така дискретність є недопустимою, а випадки обмеження чітко встановлюються в законодавстві;

по-четверте, навіть в умовах запровадження воєнного стану держава гарантує особам право захистити свої права та інтереси шляхом звернення до суду щодо скасування чи визнання протиправним обмеження власних прав.

Загалом такий підхід може вважатися достатнім з точки зору державницької позиції, але в контексті широти та максимального забезпечення реалізації громадянських прав і свобод варто звернути увагу на ту обставину, що саме допущення обмеження громадянських прав, навіть унаслідок настання воєнного стану, уже свідчить про недостатнє виконання державою власних зобов'язань перед громадянами, оскільки вона допустила сам акт настання такого стану, коли громадянські права мають бути обмежені.

Тут слушною є позиція М. Криштановича, Я. Пушака та інших щодо того, що сама по собі ефективна державна політика національної безпеки має охоплювати лише ті дії та заходи, «за допомогою яких узгоджуються інтереси суспільства і держави. Вона має бути спрямована на забезпечення захисту держави її суверенітету, територіальної цілісності, недоторканності та політичної незалежності. Через те, що проблема забезпечення безпеки України охоплює не тільки традиційно воєнні, а й політичні чинники, проблеми історичної та національної ідентифікації, проблеми демократизації та стабільності окремих держав, формування дружніх міждержавних відносин тощо – розробка комплексу заходів з її забезпечення як раз таки і має враховувати максимальну повноту реалізацію громадянських прав» [10, с. 367-372]. З одного боку, обмеження громадянських прав вже несе в собі ризики для національної безпеки, з іншого – досягнення безпечного стану обумовлює розширені можливості для забезпечення прав і

свобод громадян. Саме останній тренд має бути головним у контексті формування політики національної безпеки та досягнення консенсусу із суспільством стосовно випадків та меж допустимого скорочення чи обмеження їхніх прав задля досягнення безпекового стану.

Дійсно, національна безпека України забезпечується шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку законів, доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, військовій, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах. До того ж, вибір конкретних засобів і шляхів забезпечення національної безпеки України обумовлюється необхідністю своєчасного вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам загроз національним інтересам за умови дотримання прав та інтересів суспільства [18, с. 330-332]. І знову ж таки ми наполягаємо на тому, що такими інтересами з-поміж іншого є досягнення в державі такого рівня безпеки, за якого розвиток суспільних відносин відбувається вільно з максимальною свободою реалізації громадянами своїх прав.

Тут доцільно звернути увагу на Указ Президента «Про Національну стратегію у сфері прав людини» від 24.03.2021 № 119/2021, у якому з-поміж іншого вміщено детермінанти реалізації державою політики у сфері забезпечення прав та свобод людини в контексті створення умов чи дотримання принципів забезпечення національної безпеки. Йдеться про засади державної політики щодо забезпечення прав ветеранів війни, зокрема осіб, які брали або беруть участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях; прав внутрішньо переміщених осіб; прав осіб, які проживають на тимчасово окупованій території України; прав осіб, які проживають у населених пунктах у безпосередній близькості до лінії розмежування; а також щодо звільнення осіб, які були позбавлені свободи внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, тимчасової окупації частини території України, та відновлення прав таких осіб [13]. Усе наведене вище деталізується в комплексі заходів держави, спрямованих передусім на максимальне досягнення закріплених у Конституції України гарантій дотримання їхніх прав та інтересів. Це свідчить, що держава визначає певні критерії реалізації громадянських прав навіть в умовах, які потребують їх обмеження з метою досягнення інтересів національної безпеки. Такий висновок демонструє низку особливостей державної політики, зокрема:

– реалізація державою громадянських прав і свобод є в будь-якому випадку імперативом державної політики, навіть якщо вона формується в умовах, коли досягнення максимального обсягу громадянських прав неможливе внаслідок дії об'єктивно негативних факторів, що настають поза волею чи бажанням держави та суспільства;

– захист прав і свобод, навіть в обмеженому обсязі реалізується не лише за допомогою комплексу заходів, що реалізуються державою в процесі досягнення цілей державної політики, але і шляхом судового захисту.

У цьому контексті доцільно навести точку зору С. Ківалова, який зазначає, що у випадку неможливості держави забезпечити розвиток громадянських прав у процесі реалізації державної політики, їх забезпечення покладається на суд [6]. Тут маємо поставити таке запитання: якщо держава обмежує громадянські права, запроваджуючи відповідні заходи, пов'язані із забезпеченням національної безпеки, то яким чином суд, що за своєю природою є органом державної влади, може ці обмеження подолати, якщо імперативи державної політики пов'язані передусім із безпековими факторами? Іншими словами, чи можливо в повному обсязі забезпечити або відновити в судовому порядку обмежені державою права громадян внаслідок запровадження обмежень, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки.

Тут маємо звернути увагу на вищенаведений висновок Конституційного Суду, що дотримання повноти прав людини є імперативним обов'язком держави, а скорочення обсягу прав не допускається без нагальної необхідності. Аналізуючи зазначені вище нормативно-правові акти у сфері забезпечення національної безпеки, доходимо висновку, що нагальна необхідність настає тоді, коли існують загрози національній безпеці, громадянському порядку або суспільна необхідність. Тому підсумовуємо, що, встановлюючи такі випадки, коли держава може застосовувати обмеження громадянських прав, держава дає все ж таки можливість громадянам реалізовувати

власні права шляхом скасування обмежень у судовому порядку. Із цього питання М. Оніщук зазначає, що захист прав людини є першочерговим завданням держави, але цей захист здійснюється в межах тієї державної політики, яка визначається на законодавчому рівні та в межах якої створюється система засобів його забезпечення [11]. Нормативна і процесуальна частини механізму захисту прав людини синтезуються інституціональною частиною: державні інститути, використовуючи властиві їм компетенції і спеціальні засоби, додають дієвості усім частинам механізму. Практично в компетенції органів усіх гілок державної влади – забезпечення прав людини. Оскільки головним обов'язком держави є затвердження й забезпечення прав і свобод людини, то вона відповідальна перед людиною за свою діяльність, зміст і спрямованість якої визначаються правами людини [9, с. 120-122]. Отже, наведене свідчить, що навіть в умовах обмеження громадянських прав через встановлення детермінант політики у сфері забезпечення національної безпеки, держава створює відповідну систему засобів реалізації та захисту прав.

На думку В. Тація, це є обов'язком держави не лише в контексті закріплення на конституційному рівні, але і внаслідок взяття на себе державою зобов'язань, що витікають із міжнародно-правових актів [19]. Щоправда, держава бере на себе обов'язок із забезпечення безпекового стану та максимального рівня гарантій громадського порядку, що є передумовою для вільного розвитку особистості та створення передумов для максимально можливої реалізації нею всього комплексу громадянських прав та свобод, навіть тих, які безпосередньо не визначені на конституційному рівні, але зумовлені природою таких прав.

Висновки. Підсумовуючи викладене, наголошуємо на необхідності зробити такі узагальнення.

По-перше, держава гарантує максимально можливий обсяг громадянських прав і свобод, які є, з одного боку, наслідком взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань; з іншого – конституційно-правовою традицією. Рівень та реальний стан реалізації громадянських прав детермінує фактичну приналежність держави до демократичного світу, оскільки в умовах тоталітарного чи авторитарного режиму декларація демократичних прав і свобод є абсолютно номінальною.

По-друге, Україна як держава на конституційному рівні закріплює повноту прав та свобод громадян, а також створює систему гарантій щодо їх дотримання й захисту, зокрема в судовому порядку. Водночас на рівні Конституції України держава визначає і можливості для обмеження громадянських прав, які пов'язані із інтересами національної безпеки, суспільною необхідністю чи дотриманням громадянського правопорядку. У жодному іншому випадку обмеження громадянських прав є неможливим. Але навіть за таких мов право на судовий захист залишається непохитним.

По-третє, з метою забезпечення національної безпеки держава обмежує права громадян винятково у випадку, коли таке обмеження або сприятиме досягненню безпекового становища, або створюватиме передумови для збереження життя і здоров'я громадян. При цьому таке обмеження є наслідком гарантій держави щодо забезпечення безпекового становища, у якому громадяни можуть у максимальних обсягах реалізовувати власні права та інтереси, а отже, обмеження таких прав виступає засобом досягнення цілей державотворення.

По-четверте, навіть в умовах реалізації заходів, спрямованих на забезпечення національної безпеки, Україна розробляє відповідні стратегії державної політики щодо забезпечення настільки можливого максимального стану реалізації громадянських прав, наскільки це допускають загальнонаціональні інтереси та суспільна необхідність. При цьому держава гарантує судовий захист навіть обмежених громадянських прав.

Усе це демонструє правильність тези про природну необхідність обмеження громадянських прав в умовах реалізації державою політики у сфері забезпечення національної безпеки, але винятково за умови неможливості досягнення цілей такої політики іншим способом.

Список використаних джерел

1. Антонов В. О. Конституційно-правові засади національної безпеки України : монограф. Київ : ТАЛКОМ, 2017. 576 с.
2. Бабенко К. А. Права людини як об'єкт конституційного захисту. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2008. № 4. С. 21-30.

3. Бакірова І. О. Зміст Конституційного права людини і громадянина на судовий захист. URL : https://minjust.gov.ua/m/str_8158.
4. Горбунова Л. М. Чинне законодавство України та Європейська конвенція з прав людини. URL : https://minjust.gov.ua/m/str_948.
5. Жалімас Д. Збалансування національної безпеки та прав людини: поточні регіональні виклики. *Права людини і національна безпека: роль органу конституційної юрисдикції: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27 черв. 2019 р.)*. Київ : ВАІТЕ, 2019. С. 82-87.
6. Ківалов С. В. Деякі аспекти судового захисту прав людини в Україні в європейському вимірі. *Актуальні проблеми політики*. 2008. Вип. 34. С. 3-9.
7. Конституція України від 28.06.1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
8. Копанчук В. О. Нормативно-правове забезпечення державної політики національної безпеки та громадського порядку України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 12. URL : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1610>.
9. Крижановський В. Я. Міжнародні стандарти судового захисту прав людини та їх імплементація в систему правозахисту в Україні. *Актуальні проблеми політики*. 2011. № 42. С. 116-123.
10. Криштанович М. Ф., Пушак Я. Я., Флейчук М. І., Франчук В. І. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення: монограф. Львів : Сполом, 2020. 418 с.
11. Оніщук М. Проблеми забезпечення прав людини в Україні: від Загальної декларації прав людини – до сьогодення. *Право України*. 2009. № 4. С. 29-35.
12. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
13. Про Національну стратегію у сфері прав людини : Указ Президента України від 24.03.2021 № 119/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>.
14. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.
15. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
16. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>.
17. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-22/2001 від 30.05.2001. URL : <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/13-rozdil-ii-prava-svobody-ta-obov'yazky-lyudyny-i-gromadyanyna-statti-21-68>.
18. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади). Київ : НАДУ, 2012. 544 с.
19. Тацій В. Імплементация європейських стандартів у галузі прав людини – важливий напрям правової політики України. *Право України*. 2010. № 10. С. 42-53.

Надійшла до редакції 09.12.2022

References

1. Antonov, V. O. (2017) *Konstytutsiyno-pravovi zasady natsional'noyi bezpeky Ukrayiny* [Constitutional and legal principles of national security of Ukraine] : monohraf. Kyiv : TALKOM, 576 p. [in Ukr.].
2. Babenko, K. A. (2008) Prava lyudyny yak ob'yekt konstytutsiynoho zakhystu [Human rights as an object of constitutional protection]. *Byuleten' Ministerstva yustytysiyi Ukrayiny*. № 4, pp. 21-30. [in Ukr.].
3. Bakirova, I. O. () Zmist Konstytutsiynoho prava lyudyny i hromadyanyna na sudovyy zakhyst [Content of the Constitutional right of a person and a citizen to judicial protection]. URL : https://minjust.gov.ua/m/str_8158. [in Ukr.].
4. Horbunova, L. M. Chynne zakonodavstvo Ukrayiny ta Yevropeys'ka konventsiya z prav lyudyny [Current legislation of Ukraine and the European Convention on Human Rights]. URL : https://minjust.gov.ua/m/str_948. [in Ukr.].
5. Zhalimas, D. (2019) Zbalansuvannya natsional'noyi bezpeky ta prav lyudyny: potochni rehional'ni vyklyky [Balancing national security and human rights: current regional challenges]. *Prava lyudyny i natsional'na bezpeka: rol' orhanu konstytutsiynoyi yurysdyktsiyi: zb. materialiv mizhnar. nauk. prakt. konf. (m. Kyiv, 27 cherv. 2019 r.)*. Kyiv : VAITE, pp. 82-87. [in Ukr.].
6. Kivalov, S. V. (2008) Deyaki aspekty sudovoho zakhystu prav lyudyny v Ukrayini v yevropeys'komu vymiri [Some aspects of judicial protection of human rights in Ukraine in the European dimension]. *Aktual'ni problemy polityky*. Issue 34, pp. 3-9. [in Ukr.].
7. Konstytutsiya Ukrayiny vid 28.06.1996 [Constitution of Ukraine dated June 28, 1996]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. [in Ukr.].
8. Kopanchuk, V. O. (2017) Normatyvno-pravove zabezpechennya derzhavnoyi polityky natsional'noyi bezpeky ta hromads'koho poriadku Ukrayiny [Normative and legal support of the state policy of national security and public order of Ukraine]. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta*

rozvytok. № 12. URL : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1610>. [in Ukr.].

9. Kryzhanovs'kyi, V. Ya. (2011) Mizhnarodni standarty sudovoho zakhystu prav lyudyny ta yikh implementatsiya v systemu pravozakhystu v Ukraini [International standards of judicial protection of human rights and their implementation in the system of human rights protection in Ukraine]. *Aktual'ni problemy polityky*. № 42, pp. 116-123. [in Ukr.].

10. Kryshchanovych, M. F., Pushak, Ya. Ya., Fleychuk, M. I., Franchuk, V. I. (2020) Derzhavna polityka zabezpechennya natsional'noyi bezpeky Ukrainy: osnovni napryamky ta osoblyvosti zdiysnennya [State policy of ensuring national security of Ukraine: main directions and peculiarities of implementation]: monohraf. L'viv : Spolom, 418 p. [in Ukr.].

11. Onishchuk, M. (2009) Problemy zabezpechennya prav lyudyny v Ukraini: vid Zahal'noyi deklaratsiyi prav lyudyny – do s'ohodennya [Problems of ensuring human rights in Ukraine: from the Universal Declaration of Human Rights to the present]. *Pravo Ukrainy*. № 4, pp. 29-35. [in Ukr.].

12. Pro natsional'nu bezpeku Ukrainy [On national security of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 21.06.2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>. [in Ukr.].

13. Pro Natsional'nu stratehiyu u sferi prav lyudyny [On the National Strategy in the field of human rights] : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.03.2021 № 119/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>. [in Ukr.].

14. Pro oboronu Ukrainy [On the defense of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 06.12.1991. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>. [in Ukr.].

15. Pro pravovyy rezhym voyennoho stanu [On the legal regime of martial law] : Zakon Ukrainy vid 12.05.2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. [in Ukr.].

16. Pro pravovyy rezhym nadzvychaynoho stanu [On the legal regime of the state of emergency] : Zakon Ukrainy vid 16.03.2000. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>. [in Ukr.].

17. Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrainy u spravi № 1-22/2001 vid 30.05.2001 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in case No. 1-22/2001 dated May 30, 2001]. URL : <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/13-rozdil-ii-prava-svobody-ta-obov'yazky-lyudyny-i-gromadyanyna-statti-21-68>. [in Ukr.].

18. Sytnyk, H. P. (2012) Derzhavne upravlinnya u sferi natsional'noyi bezpeky (kontseptual'ni ta orhanizatsiyno-pravovi zasady) [State administration in the field of national security (conceptual and organizational and legal foundations)]. Kyiv : NADU, 544 p. [in Ukr.].

19. Tatsiy, V. (2010) Implementatsiya yevropeys'kykh standartiv u haluzi prav lyudyny – vazhlyvyi napryam pravovoyi polityky Ukrainy [Implementation of European standards in the field of human rights is an important direction of legal policy of Ukraine]. *Pravo Ukrainy*. № 10, pp. 42-53. [in Ukr.].

ABSTRACT

Denys Chyzhov. Judicial protection of human rights in the field of national security as a comprehensive political and legal institute. The article is devoted to the problems of doctrinal substantiation and practical consolidation of state policy standards in Ukraine regarding the provision of human rights and freedoms in the national security sphere. The purpose of the article is the analysis of current legal policy regarding the condition of human rights and freedoms in the realm of national security in Ukraine. The nature of the origin of the state's obligations to respect human rights and freedoms is revealed. The essence of the relationship between the primacy of civil rights and public interests in the field of national security is defined. The content of the restriction of civil rights in the area of national security during the realisation of the security conditions of development by the state has been studied. The relationship between the restriction of human rights and freedoms and the security guarantees established by the state for its citizens has been established. The justified natural expediency of the need to restrict civil liberties to achieve national security goals.

A conclusion was made regarding the inadmissibility of curtailing the right to judicial protection even under the condition of limiting other civil rights while achieving the goals of national security. Systematic analysis of legislation ensuring national security also demonstrates the primacy of these interests of the state over the importance of the most comprehensive possible observance of civil rights and freedoms. The thesis about the natural necessity of restricting civil rights in the conditions of the state's implementation of policy in the sphere of ensuring national security, but only under the shape of the impossibility of achieving the goals of such policy in other ways, has been proven.

It has been identified that even under the conditions of implementation of measures aimed at ensuring national security, Ukraine is developing appropriate state policy strategies to ensure the maximum possible state of realization of civil rights, as national interests and public necessity allow. At the same time, the state guarantees judicial protection of even limited civil rights. Ukraine as a state at the constitutional level enshrines the completeness of the rights and freedoms of citizens, and also creates a system of guarantees for their observance and protection, in particular in the judicial procedure. At the same time, at the level of the Constitution of Ukraine, the state also determines the possibilities for limiting civil rights, which are related to the interests of national security, public necessity or compliance with civil law and order.

Keywords: *civil rights, national security, human rights and freedoms, judicial protection, state policy.*